

Josef Václav Sládek – Selské písně

Mé orné půdy každý hon

Mé orné půdy každý hon
mi patří zem jak dubu
a držím se jí jako on
vzdor psotám, časů zubu.

Věkovitými kořeny
a pevně každým svazem,
a mé jsou i ty kameny,
pro něž se shýbám na zem.

Ji nevezme, dokud jsem živ,
mi nikdo z tvrdých dlaní;
mne topor musí skátit dřív -
a ještě padnu na ni!

Se skřivánkem vstávám

Se skřivánkem vstávám,
s ním též chodím spat,
v poli naslouchávám
při pluhu mu rád.

Naslouchám, jak zpívá,
když si stírám pot,
mně tak volno bývá
všechněch od klopot.

Zadívám se chvíli
v modrou oblohu -
jak mne ten zpěv sílí,
řící nemohu!

Zamyslím se, maní
je mi k úsměvu,
a sám při orání
dám se do zpěvu.

Chléb svůj tuze dobývám

Chléb svůj tuze dobývám,
na jiné se nedívám
kde můj děd a otec bydlel,
přebývám.

Ať je mračno nebo čas,
nějak bylo, bude zas;
orám, seju, - někde přece
vzejde klas.

Nežaluju osudu,
spoléhám svou na hrudu;

tvrda je - a já s ní také
přebudu.

Jsou ty naše kraje

Jsou ty naše kraje
jiné dnes, než byly;
nežli ze knih zná je
měšťák bohumilý.

Vymizely dudy,
vymizely táčky,
vymizely bludy,
dávné povídačky.

Vymizely zpěvy,
krby loučí zlaty,
vymizely děvy
u nich s kolovraty.

Mědlíce a stoupy,
babky, poctivice,
chytrák „Honza hloupý“ -
dnes jich není více!

Fěrtoch, dlouhé šosy,
šněrovačky s květy,
šátky na pokosy,
kožich dlouholetý,

pentle vyšívané,
holoubky, čes vlasu,
truhly malované,
všechno to šlo k d'asu.

V našem kraji blahém
jsou dnes časy jiny,
všechno se to šmahem
dalo na mašiny.

Setí, žetí, mletí,
šátky, látky, příze,
všechno to jen letí
kams do cizí sklíze!

Tak to všechno mizí
jídlem, bydlem, krojem,
i ten sedlák v cizí
ruce už je strojem!

Jen tak někde vážnou
starých časů stopy:

kapsu stále prázdnou,
děti celé kopy.

Jen tu starou bídu
máme beze škody,
selka jde s ní k židu,
sedlák do hospody.

Tam invalid chudý
udělá mu svátek -
čert mu rozbil dudy,
hrá na kolovrátek.

Stav si, stav si, vlaštovičko

Stav si, stav si, vlaštovičko,
hnízdo pod mým krovem,
stavívalas pod doškami,
stav na domku novém.

Cos ty tady nelítala,
máme u nás změnu;
otec dal mi chatku novou
a s ní mladou ženu.

Stav si hnízdo, vlaštovičko,
u našeho zdiva, -
moje mladá, hezká žínka
na tebe se dívá.

V kolik hodin na luka

V kolik hodin na luka?
Až skřivánek vzlítne.
V kolik hodin k večeři?
Až hvězdička svítne.

Než vyletěl skřivánek,
slyšel už mou kosu;
hvězd již bylo na tisíc,
my stírali rosu.

Rosu, rosu na trávě,
rosu na svém čele -
pospi sobě, skřivánku,
zejtra o mžik déle!

Velké, širé, rodné lány

Velké, širé, rodné lány,
jak jste krásny na vše strany,
od souvratě ku souvrati
jak vás dnes to slunko zlatí!

Vlavé žito jako břehy,
květná luka plná něhy,
na úhoru, v žírné kráse,
pokojně se stádo pase.

Nad vámi se nebe klene
jako v květu pole lněné,
nad lesy jen z modrošíra
pára v tichý déšť se sbírá.

A jak slunce vás tak zhřívá
a jak cvrček v klasech zpívá,
v šíř i v dál, vy rodné lány,
buďte vy nám požehnány!

Dost práce již

Dost práce již, já chci mít klid
a složit svoje břímě,
zem sklizena, chci připravit
se jako ona k zimě.

V mém sadu listí uvadlo,
štěp smuten v zem se chýlí,
mně na skrání sněhu napadlo,
chci oddechnout si chvíli,

než navěky odejdu spat
tam ke kostelní věži,
kde otec, děd, mých dítek řad
a moje žena leží.

Pojď, synu můj, tvůj statek jest,
já dávám ti ho celý -
to byla vždycky naše čest,
co v rodu jsme ho měli.

Bůh ostřez v každé hodině
tvé stáje, pole, luka,
ať spokojeně na klíně
si mohu chovat vnuka.

Ať na dvoře tam z chalupy
se mohu dívat klidný
na stohy tvé a na kupy;
a ty buď na mne vlídný!

topor – sekera (viz topůrko)
táčky - schůzka s přátelským rozhovorem, beseda
mědlice - nástroj k ručnímu lámání lnu (trdlíce)
stoupa - dříve nádoba na drcení materiálu (obdoba hmoždíře)
babka - zde svazek lnu nebo kovádlíka na naklepávání kosy nebo šátek uvázaný na babku;
pocivice - mužské kalhoty ze sukna nebo z kůže, sahající zpravidla pod kolena
fěrtoch – zástěra přes sukni
na pokosy - též na babku, tj. uvázané šikmo tak, že je uzel v týlu
skráň – spánek (postranní část hlavy)

Básnické dílo J. V. Sládka: Svazek čtvrtý: Domov. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1946.

- 1) Všechny ukázky a vlastně celá sbírka mají jednoho stejného „hrdinu“. Kdo jím je?
- 2) Jaký má vztah k půdě, přírodě okolo?
- 3) Z které básně je poznat láska ke své krajině?
- 4) Byl Sládek nebo jeho rodina sedlákem, že má tak hluboký vztah k půdě?
- 5) Ke kterému stromu se vypravěč přirovnává, který strom je stejně srostlý s půdou, stejně silný?
- 6) Která báseň ukazuje na pronikání kapitalismu (a zániku feudálních prvků) na venkově?
- 7) Co všechno nenávratně mizí?
- 8) Potřebuje sedlák hodiny? Čím se řídí?
- 9) Ke kterému ročnímu období je přirovnáno stáří?
- 10) Vysvětli Sládkův básnický postup „složitě prostoty“. Vystupuje v básních do popředí sociální, nebo vlastenecký prvek?

Řešení:

- 1) Sedlák nebo rolník, člověk spjatý s půdou.
- 2) Hluboce ji miluje, je s ní srostlý, patří jí a ona patří jemu.
- 3) např. Jak jste krásné rodné lány
- 4) Nikdy nebyl sedlákem, jeho otec byl zedník a stavitel, ze syna chtěl mít kněze, a když se Josef vzepřel, odmítl mu platit studium, syn se živil sám (kondicemi a poté básněmi v novinách), později odjel do Ameriky a vedl dobrodružný život.
- 5) K dubu.
- 6) Jsou ty naše kraje.
- 7) Staré pracovní postupy, nástroje, setkávání lidí a zpěvy, oblečení (kroje), zůstává jen bída a dřina.
- 8) Řídí se sluncem – pracovat začíná před úsvitem a končí za tmy. Skřivan by mohl zítra zazpívat později.
- 9) K podzimu, zima je smrt.
- 10) Na prostých věcech prostým jazykem napsal hlubokou pravdu, vztahy, činnosti i děje. Jsou to básně, ve kterých nevystupuje do popředí ani význam sociální, ani vlastenecký, ale všechny jsou přítomny v prostém vidění věcí. V nich příroda a člověk, přestože se navzájem nepodřizují, jsou stále jedno.